

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. — Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

необхідно організувати цілеспрямоване спостереження й осмислення студентами професійно орієнтованої комунікативної діяльності як своєї власної, так і викладацької в ситуаціях навчального спілкування, що змінюються динамічно. На цьому етапі закладається мотиваційна основа для проведення само- і взаємоосвіти. Під час вступної бесіди викладач пояснює студентам зміст і суть занять, що організуються на принципах комунікативного партнерства і співробітництва. Він також зазначає, що вони вже володіють деякими як універсальними, так і специфічними для іншомовної діяльності комунікативними вміннями, оскільки епізодично на заняттях по практиці мови вже виконували окремі функції педагога. Інструктаж студентів містить у собі низку організаційних питань, наприклад: як при само- і взаємонавчанні поводитися в аудиторії. Студентам роз'яснюється, що вони можуть вільно пересуватися під час занять, при необхідності, не порушуючи загальних, у тому числі етикетних правил комунікації, або з дозволу педагога.

Завдання другого етапу полягає в тому, щоб організувати тренування студентів у професійно орієнтованій комунікативній діяльності під час реалізації розроблених разом із викладачем навчально-комунікативних задач заняття. На цьому етапі навчання викладач виступає в ролі мовного партнера і координатора іншомовного спілкування. Він регулює спрямованість і інтенсивність навчального спілкування, допомагає студентам розробити комунікативно спрямований план заняття і самостійно проводити заняття, при необхідності тактовно перехоплює ініціативу, спрощує або ускладнює питання студентів, що виступають у ролі педагога.

На третьому етапі важливо організувати самостійне здійснення студентами професійно-орієнтованої комунікативної діяльності. На цьому етапі навчання основне значення приділяється вмінням студентів самостійно орієнтуватися в ситуаціях педагогічного спілкування і на основі такого орієнтування психологічно і методично доцільно будувати свою мовну і немовну поведінку. На цьому ж етапі навчання викладач виконує функції мовного партнера і консультанта. Він дає студентам-педагогам право самостійно координувати іншомовне спілкування, вступає в нього на правах мовного партнера за власним бажанням або за запрошенням студентів, “провокує” студентів на постановку питань, волевиявлення і т. ін. [5].

Тут, мабуть, доречно підкреслити ще й психотерапевтичну функцію учителя (викладача) іноземної мови. На заняттях постійно виникає ситуація взаємного непорозуміння в силу обмеженості іншомовного комунікативного досвіду студентів. З іншого боку, практичні заняття з іноземної мови створюють сприятливі модельні умови для виконання функції соціально-психологічного тренінгу, як-от: для перебудови і корекції як універсальних, так і специфічних для іншомовного педагогічного спілкування комунікативних умінь. Учасникам процесу само- і взаємонавчання пояснюється і демонструється, наскільки залежить психічний стан від його зовнішніх проявів. Спілкування викладача і студентів на даному етапі навчання - це ще не оптимальне педагогічне спілкування, але вже активна соціально-психологічна підготовка до ефективної взаємодії учасників процесу само- і взаємонавчання, до методичного віддзеркалення знань закономірностей спільної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. – М., 1986. – 235 с.
2. Давыдова М.А. Деятельностная методика обучения иностранным языкам. – М., 1990. – 375 с.
3. Ждан А.Н., Гохлернер М.М. Психологические механизмы усвоения грамматики родного и иностранного языка. – М., 1972. – 142 с.
4. Карпов А.С. Психолого-методические проблемы в подготовке будущих учителей //Иностранные языки в школе. – № 3. 1997. – С. 62-67.
5. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. – М., 1996. – 572 с.

Одержано редакцією 18.05.2002.

УДК: 37. 613

О.А. ШЕВЧУК

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ “ОСНОВИ ВАЛЕОЛОГІЇ”

Раніше в школах були такі предмети, як основи гігієни, етика і психологія сімейного життя, медико-санітарна підготовка, біологія, фізкультура, які давали учням загальні знання про особисте здоров'я і його збереження. Але ці предмети не вивчалися як одне ціле, в основі яких мала бути здорова людина. Вони пропонували тільки окремі елементи цих знань. З часом стало зрозуміло, що виникла необхідність створити такий предмет, який би поєднав у собі всі вище названі. Ним стала **валеологія**. Вона виникла на базі низки наук, зокрема медицини, фізіології, психології, педагогіки, соціології тощо.

Термін “валеологія” походить від латинського слова “вале” – “бути здоровим” і грецького “логос” – “ наука, вчення”. Валеологія – наука про здоров'я. Наука про формування, збереження та

зміцнення здоров'я людини в духовному, психічному, фізичному та соціальному планах. Батьком сучасної валеології називають російського вченого І.І.Брехмана, який у 1980 р. уперше запропонував цей термін, а в 1982 р. науково обґрунтував необхідність охорони здоров'я практично здорових людей.

Що зумовило появу науки про здоров'я наприкінці ХХ століття?

Це демографічна ситуація, екологічні чинники, спотворене розуміння поняття “охорона і збереження здоров'я” більшої частини населення, що призвело до появи хронічних захворювань цивілізації. Вирішення цих нагальних питань стало завданням програми “Основи валеології”.

Основна мета програми “Основи валеології” – виховання здорового, повноцінного члена суспільства.

Як реалізувати програму?

Саме через системний підхід, що містить певне бачення об'єкта, орієнтує на такі уявлення, як цілісність, організація, управління. Він допоможе сформувати в учнів системні знання про предмет. Сучасний учений В.Афанасьєв під системою розуміє сукупність взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють між собою таким чином, що досягається певний результат (мета). Дуже вдало охарактеризував філософ І.Кант поняття “система знань”. Він вважає, що це сукупність різноманітних знань, об'єднаних однією ідеєю. За І.В. Малафійком, кожна система має певний, конкретний рівень ієрархії і розробляється для здійснення певної функції. Вона має цілий набір атрибутивних характеристик (ознак), а саме: 1) наявність системоутворюючого чинника; 2) компонентів; 3) взаємодії, взаємозв'язку між цими компонентами; 4) структури; 5) реляційного впливу; 6) емерджентна властивість.

Згадаємо історію. Шведський природознавець К.Лінней створив систему класифікації тваринного і рослинного світу (йшов від елементарних до складних знань). Російський учений, хірург М.Пирогов популяризував медичні знання, систематизував їх. Так само вчинив відомий учений М.Амосов. Його вислів “не можна сподіватися, щоб усі дотримувалися суворого режиму здоров'я, але можна спробувати переконати людей бути помірними” як ніколи нині є актуальним. Із праць фізіолога М.Сеченова, нейрофізіолога П.Анохіна випливає, що системність знань – це їх багатомірна впорядкованість. “Функціональною системою ми називаємо комплекс нервових утворень з відповідними їм периферичними робочими органами, об'єднаних на основі виконання якої-небудь достатньо окресленої та специфічної функції організму” (П.Анохін).

На сьогодні в Україні валеологічна освіта обмежується викладом окремих розділів валеології, не скоординованих між собою. Також дещо відсутнє системне методологічне, методичне, організаційне забезпечення. Тому наслідком є змістовна та структурна неузгодженість окремих програм валеологічної спрямованості. Що необхідно зробити? Використати системний підхід. Розглянемо програму “Основи валеології” як систему. Наявність системоутворюючого чинника – формування нового способу мислення, спрямованого на власне самозбереження, гармонійний розвиток. Наявність компонентів – зміст і мета предмета “Основи валеології”, фізіологічні, психологічні та емоційні особливості організму, основи харчування, гігієни, формування екологічних знань, надання першої допомоги тощо. Вони надають можливість формування валеологічного світогляду.

У чому виявляється взаємодія, взаємозв'язок між компонентами? Усі теми взаємопов'язані. Будь-яке захворювання передбачає знання профілактики, оскільки легше запобігти, ніж лікувати. А кожна профілактика включає знання з гігієни, анатомії тощо. Отже, потрібно знати не тільки фізіологічні особливості організму, але і його раціональне використання (режим дня, гігієна, харчування, відпочинок, фізичне навантаження тощо). Структура включає в себе системоутворюючий чинник, наявність компонентів та взаємодію між ними. Програма складається з окремих тем, розділів, які перебувають у постійній взаємодії, у процесі переходу від простого до складного, від менш досконалого до більш досконалого з повторенням у майбутньому, тобто на вищому рівні, елементів минулого.

Перейдемо до емерджентної властивості. Дана програма – це сукупність взаємопов'язаних, взаємодіючих, взаємообумовлених структурних елементів. Без такої взаємодії не буде і самої програми. У її основі лежить ідея зберегти здоров'я підрастаючого покоління, тобто здоров'я нації, виховати яскраву особистість з активною життєвою позицією. А з іншого боку – програма “Основи валеології” повинна забезпечити оволодіння знаннями, допомогти знайти своє місце в навколишньому світі, проявити свої творчі здібності, мати життєву перспективу, вміти, нарешті, стати корисним суспільству. Це здійсниться тоді, коли дитина буде фізично розвинутою, фізіологічно гомеостатичною, соціально адаптованою, психічно врівноваженою, гармонізованою у зв'язках із природою і матиме чіткі свідомі позитивні мотивації, духовну основу, усвідомлюватиме свої родинні й народні цінності.

Остання ознака – наявність реляційного впливу системної властивості на структуру й елементи системи, тобто на її розділи, теми. Цей вплив знаходить своє втілення в тому, що в процесі взаємодії вчитель-учень спостерігається повернення до раніше вивченого, проходить аналіз і перенесення теоретичних знань у повсякденне життя.

Система “процес”, отримання валеологічних знань починається із зацікавлення учнів, їх переконання. Системний чинник “процесу” направлений на бажання учнів досягти певної межі в індивідуальному розвитку, підтриманні здоров’я, його збереженні. Системний підхід при вивченні програми “Основи валеології” проявляється у використанні різних методів. Вони засновані на розумінні людиною свого здоров’я через призму системи. Людина розглядається як система з пірамідальним принципом побудови. Організація піраміди ієрархічна і має три рівні: найнижчий – тілесний, або соматичний, середній – психічний і вершину – духовний елемент. Взаємодія між елементами всередині піраміди підпорядковується законам гармонії, що забезпечує її динамічну стійкість і можливість розвитку.

Валеологічні методи передбачають гармонійний розвиток людини на всіх указаних вище рівнях.

У ЗОШ № 4 м. Рівного на уроках валеології застосовуються різні методи. Серед них: словесні (розповідь, обговорення, дебати, виступи з доповідями тощо); практичні (спрямовані на формування умінь і навичок застосовувати здобуті теоретичні знання, що сприяє досягненню їх нового вищого рівня); метод вправ (розумові, фізичні); лабораторні методи; активні (ділові ігри); наочні (ілюстрації, демонстрації) тощо. Розглянемо гру як систему. Наприклад, гра “Козацькі ігри та забави”, що проводиться в 5-х класах загальноосвітніх шкіл згідно з програмою Міністерства освіти України. Наявність системоутворюючого чинника у грі “Козацькі ігри та забави” – формування та вдосконалення власної поведінки, фізичного розвитку, спритності, орієнтація у повсякденному житті тощо. Наявність компонентів – матеріальне забезпечення (скакалки, гантелі, палиці, м’ячі), ознайомлення з умовами гри, здійснення керівництва цієї гри, готовність учасників, сприйняття і розуміння ними правил. Усі компоненти перебувають у взаємодії, взаємозв’язку.

Структура – включає системоутворюючий чинник, наявність компонентів у їх взаємодії, взаємозв’язку. Починається з мотивації, іде за рівнями складності, відбувається перенесення елементів гри на умови реального життя, моделювання поведінки дорослих. Емерджентна властивість будь-якої гри виникає в ході її реалізації, коли знання учнів перетворюються на їхню дію, включаючи емоції, переживання. Зауважу, що остання ознака – це наявність реляційного впливу. Гра насамперед пробуджує цікавість до вивчення матеріалу, дає оцінку певного рівня оволодіння знаннями та їх узагальнення, використання на практиці.

Підсумуємо. Не можна зупинитися на досягнутому, а тому потрібно постійно вдосконалювати педагогічну майстерність, фаховий рівень. З іншого боку – сукупність знань учнів, досягнувши певного рівня, повинна переходити до вищого витка ієрархії, ніж на початку вивчення. Окрім того, у реалізації програми “Основи валеології” педагоги-новатори повинні не тільки удосконалювати свою систему подання предмета, але й враховувати індивідуальний підхід до учня, щоб не викликати перевтомлення, негативної реакції в процесі надання валеологічних знань. Головний критерій повинен ґрунтуватися на гуманних відносинах: не нашкодити здоров’ю.

Оскільки згадана вище програма знаходиться в процесі становлення, її структура ще може змінюватися, доповнюватися. Виникає можливість дослідити умови формування системи валеологічних знань і на цій основі сформувані системність цих знань як власне надбання учня. Межі людського вдосконалення не існує. І від самої людини, її знань залежить можливість виживання в цьому світі та подальший розвиток. Системний підхід – це метод пізнання. Чому він зараз є актуальним? Тому, що допомагає педагогу-валеологу спрямувати свої дії на формування нового світогляду, який відбиває глибоке розуміння єдності людини, природи і Всесвіту. Учень повинен усвідомити, зрозуміти, що кожен його крок діяльності має бути узгодженим і перебувати в гармонії з навколишнім світом. Пізнаючи себе, ми пізнаємо світ і його закони, не порушуючи їх цілісності, єдності. “Пізнай себе”, “Створи себе”, – пропонує стародавні греки. У цьому девіз формування системного підходу в реалізації програми “Основи валеології”.

Отже, теоретична і практична вагомість здійснення важливих завдань формування здорового покоління, які стоять перед державою та закладами освіти України, є обґрунтуванням необхідності подальшого дослідження системного підходу в реалізації згаданої вище програми. Створення справді сучасної системи валеологічної освіти – не тільки необхідна, а й досить вагома складова виходу з української несприятливої ситуації в галузі освіти й охорони здоров’я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв В.Г. Системность и общество. – М.: Политиздат, 1980. – 232 с.
2. Гринькова М. Методи навчання валеології // *Біологія і хімія в школі*. – 2001. – № 1. – С. 32-36.
3. Малафійк І.В. Суть, проблеми і досвід системно-розвиваючого навчання // *Нова педагогічна думка*. Науково-методичний журнал. – Рівне, 1999. – № 2 (18) – С. 40-44.
4. Формування, збереження і зміцнення здоров’я підростаючого покоління як обов’язковий компонент системи національної освіти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з валеології, 22-24 жовтня 1996 р., м. Дніпропетровськ / За заг. ред. С.В. Кириленко. – К: ІМЗН, 1997. – 296 с.

5. Царенко А.В., Яцук Г.Ф. Валеологія: Підр. для 8-9 кл. серед. загальноосвіт. шк. – К.: Генеза, 1998. – 136 с.

Одержано редакцією 28.04.2002.

УДК: 37.17.024.3
ПЕНЬКОВСЬКА

Н.М.

РЕФЛЕКСІЯ ЯК НОВОУТВОРЕННЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ)

Пріоритетними завданнями школи на сучасному етапі є насамперед озброєння учнів міцними і глибокими знаннями основ наук, а також розвиток їхньої життєвої компетенції, тобто ефективна підготовка вихованців до життя шляхом формування в них найважливіших умінь і навичок, необхідних для включення в різні сфери функціонування суспільства. Досягнення цих цілей вимагає особливої організації навчального процесу по типу суб'єкт—суб'єктних відносин, де вчитель і учень виступають партнерами спільної діяльності. За таких умов, як показує досвід, учіння стає осмисленим, оскільки задовільняються базові потреби особистості дитини, про які говорить представник гуманістичної психології А. Маслоу: потреба в безпеці, потреба у визнанні, потреба в причетності до справ суспільства, потреба в самореалізації. У контексті цих проблем особлива увага приділяється дослідженню рефлексії — «суто людської здатності робити свої думки, емоційні стани, ставлення, вчинки предметом аналізу, оцінювання і практичного перетворення» [7, 26].

Огляд літератури, присвяченої рефлексивній проблематиці, показує, що конкретно-наукові дослідження в цій галузі розпочинаються всередині ХХ століття і виходять далеко за межі психології. Підсумовуючи результати наукових пошуків, можна стверджувати, що на сьогодні проаналізовані механізми рефлексивного управління в інтелектуальній сфері, способи виділення і постановки рефлексивних задач, співвідношення рефлексії з іншими компонентами самосвідомості, функції рефлексії у розв'язуванні творчих задач, основні структурні одиниці рефлексивної дії, значення рефлексії як механізму саморегуляції.

Останнім часом з'явилося багато публікацій, які розглядають цей феномен у контексті проблем становлення особистості на різних етапах онтогенезу (Гуткіна Н.І., Кононко О.Л., Слободчиков В.І., Цукерман Г.А.). Згідно з даними сучасних наукових досліджень рефлексія як така, що актуалізує проблему визначення дитиною свого самобутнього способу життя, зароджується наприкінці дошкільного дитинства, а її початкові форми — рефлексивні риси — ще в ранньому віці [7, 55]. Сензитивним періодом для розвитку рефлексії, на думку деяких психологів, є підлітковий вік, де рефлексія трактується як дослідницький акт, спрямований людиною на себе як суб'єкта життєдіяльності [2, 14].

Важливим етапом якісних особистісних змін є вік від 6-7 до 10-11 років, який за місцем соціальної прописки дитини прийнято називати молодшим шкільним. Варто згадати лише такі його новоутворення як довільність, внутрішній план дій і **рефлексія**. Остання розглядається переважно як особлива психологічна реальність, суть якої полягає в умінні виділяти, аналізувати і співвідносити з предметною ситуацією власні дії. Доречно зауважити, що теоретико-експериментальне вивчення рефлексії в такому контексті тісно пов'язане з проблемою розвивального навчання, яку, починаючи з 60-х років минулого століття, розробляли провідні вітчизняні психологи В.В.Давидов, Д.Б.Ельконін, Л.В.Занков. Результатом їхніх багаторічних досліджень стали висновки про те, що розвиток теоретичного мислення сприяє виникненню змістової рефлексії поряд з двома іншими компонентами теоретичної свідомості — аналізом і плануванням. В.В.Давидов зазначає, що така рефлексія є необхідною складовою вміння вчитися, тому вона може бути сформована в межах розгорнутої навчальної діяльності, де дитина не просто займає позицію учня, який відвідує школу і акуратно виконує завдання вчителя, а позицію людини, яка вдосконалює саму себе [4, 15].

Описати повноту і цілісність такої навчальної діяльності можна, вирізнивши у ній три сфери існування рефлексивних процесів, які тісно переплітаються, але не зводяться один до одного:

1. Мислення, спрямоване на розв'язання навчальних задач, потребує рефлексії для усвідомлення підстав власних дій. Саме в дослідженнях цього аспекту сформувалось поширене розуміння феномена рефлексії як спрямованості мислення на самого себе, на власні процеси і власні продукти.
2. Комунікація і кооперація, де рефлексія є механізмом виходу в позиції «над», «поза», котрі забезпечують координацію дій і організацію взаєморозуміння партнерів.
3. Самосвідомість, яка передбачає участь рефлексії у процесах самовизначення.

Розгортання рефлексії в кожній з цих сфер передбачає в її розвитку кілька рівнів: від рефлексивних операцій, які проявляються в теоретичному способі розв'язування задач, до рефлексії як здатності дитини ініціювати співробітництво, і в подальшому — у сфері самосвідомості — як індивідуальної здатності до самозміни і визначення кордонів «я — самості». Уміння дитини

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Малафійк І.В. Системний підхід у дидактиці.....	4
Коновалова В.Б. Комунікативність як один з виразників системно-розвивального підходу під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.....	9
Шевчук О.А. Системний підхід у реалізації програми “Основи валеології”.....	11
Пеньковська Н.М. Рефлексія як новоутворення молодшого шкільного віку.....	13
Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	16
Воронюк І.В. Розвиваючі психологічні засоби стимулювання творчості молодших школярів.....	18
Єдімент Л.І. Застосування музичних редакторів в умовах системно-розвивального навчання учнів середніх класів.....	21
Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання.....	23
Пальчевський С.С. Розвиваючі основи контролю і оцінки сугестопедичної навчальної діяльності.....	26
Дичківська І.М. Система розвивального навчання О. Декролі як інноваційна педагогічна технологія.....	29
Максим’юк С.П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання.....	32
Бєлова С.А. Проблеми розвивального навчання в теорії та практиці німецької реформаторської педагогіки початку ХХ ст. (“педагогіка особистості”).....	34
Бандура Р.Р., Рудь Г.В. Розвивальне навчання в історичному аспекті.....	38
Хролець О.І. Виховний і розвивальний потенціал уроків читання.....	41
Мороз Л.В. Проблема засвоєння лексики як розвитку розумової діяльності студентів.....	43
Галатюк Ю.М. Проектування творчої навчальної діяльності з фізики як система дидактичних задач.....	47
Малафійк І.В., Опанасик А.В. Окремі шляхи реалізації продуктивного навчання у системі підготовки майбутнього спеціаліста.....	51
Остапчук М.В., Бабійчук Т.П. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу.....	54
Суботіна Ю.А. Сприйняття геометричних образів учнями 5-6 класів на уроках математики за допомогою візуальних засобів POWER POINT.....	58
Малафійк О.І. Про організаційно-педагогічні заходи з розвитку уяви та образного мислення у школярів на комп’ютерній основі.....	60
Пікалова В.В. Педагогічні можливості використання макроконструкцій у пакетах динамічної геометрії.....	61
Семенюк М.П., Степанюк С.В. Оптимізація корекційного навчання молодших школярів із загальним мовним недорозвитком.....	64
Оксенюк О.В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань.....	67
Мунтян С.Г. Методологічний аспект навчання студентів іноземних мов.....	69
Соколовська С.В. Рухливі ігри на заняттях з іноземної мови в дитячому садку.....	71
Редько В.Г. Визначальні тенденції в конструюванні змісту шкільного підручника іноземної мови.....	75
Поривай С.Д. Творчий розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва.....	78
Швидків Г.Р. Дидактичні принципи вокального навчання студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.....	82
Кіндрат В.К. Проблема сенситивних періодів онтогенезу молодшого школяра у фізичному вихованні.....	85
Вербець В.В. Теоретичні основи формування соціологічної культури молоді.....	87
Фіщук В.Г. В.О.Сухомлинський про самовиховання підлітків.....	90
Терешко Л.В. Актуальність проблеми формування загальнолюдських цінностей особистості.....	92
Цюлюпа С.Д. Культура вільного часу студентів.....	95
Граб О.В. Вирішення проблем освіти у вихованні молоді через організацію дозвілля.....	99
Середович В.В. Розвиток пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.....	101
Степанець Л.І. Удосконалення мовленнєвої діяльності школярів в умовах гурткової роботи школи.....	104
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем’яненко І.О., Федорова І.Л. До проблеми адаптації студентів-першокурсників рівненського державного гуманітарного університету.....	105
Бондаренко М.І. Активізація навчального процесу у вищому навчальному закладі через самостійну роботу студентів.....	113
Сілков В.В. Дякі аспекти створення концепції теоретико-методичних основ особистісно-зорієнтованого навчання математики молодших школярів.....	117
Ікуніна З.І., Трубник І.В. До питання формування розумових операцій у дошкільників при проведенні дидактичних ігор та занять.....	121
Семеног О.М. Формування мовної особистості майбутнього вчителя.....	125
Дронова О.О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячого малюнка засобами казки.....	130

Іванова А.В. Проблема формування національної самосвідомості молоді в системі розвиваючого навчання.....	134
Огурцова С.В. Особливості занять ліпленням у контексті “Базового компоненту дошкільної освіти в Україні”.....	137
Джура О.Ф. Основні наукові принципи Б. Яворського у вченні про ладову організацію музичного мистецтва.....	140
Гаврилова Г.П. Літературна підготовка майбутніх учителів-словесників в умовах національного відродження (народознавчий аспект).....	144
Герман Н.В. Безпека життєдіяльності дитини у педагогічних поглядах М.М. Коцюбинського.....	148
Водолага Н.В. Добір методів навчання в роботі з дітьми різного віку.....	150
Ярмак Т.М. Деякі питання підвищення ефективності індивідуальних занять з фортепіано.....	155
Журба Л.В. Навчання домашнього читання англійською мовою на комбінованих факультетах (англійська мова як друга спеціальність).....	160
Георгян Н.М. Ритміка як засіб розвитку рухової культури дітей старшого дошкільного віку.....	166
Маркус Н.В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів.....	171
Гумінська О.О. Розвивальне навчання на уроках музики.....	173
Відомості про авторів	177

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Малафіїк І.В.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.08.2002 р. Підписано до друку 31.10.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,65. Обл. вид. арк. 26,54. Замовлення № 15/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20